

Kristendom og islam – middelalderens kulturmøde

Kristen og muslimsk kultur har vævet sig ind og ud af hinanden gennem historien, og det har præget både den kristne og den muslimske verden op til vor egen tid.

Mødet mellem den kristne og den muslimske verden har sat sig spor i en lang række konflikter, fra islams opståen og ekspansion, over korstogene til Spaniens generobring. Samtidig har der også været tale om et egentligt kulturmøde: Lange perioder med fredelig sameksistens, hvor der skete en frugtbar udveksling af viden og kultur.

Én sand gud?

Jødedom, kristendom og islam minder om hinanden, på den måde at de alle tror på én sand gud. Den jødiske monoteisme er ældst og har givet inspiration til både kristendommen og islam. Men på trods af slægtskabet blev der tale om tre selvstændige religioner, hvis tilhængere på ingen måde kunne indgå i et fælles trossamfund.

Kristendommen, der havde sit udgangspunkt i den jødiske messiasforventning, mente, at Messias var kommet i skikkelse af Jesus Kristus (græsk for Messias). Men denne opfattelse

blev forkastet af jøderne, der endnu i dag venter på Messias' komme.

Islams grundlægger, Muhammed, der kendte til jødedom og kristendom fra den arabiske halvø, fik sin første åbenbaring i 610 e.Kr. Her, og i flere senere åbenbaringer, oplevede Muhammed, at Koranen – islams hellige skrift – så at sige blev dikteret til ham af englen Gabriel. Muhammed godtog, at jøderne tidligere havde modtaget Moseloven som en åbenbaring, og at det kristne evangelium var givet af Gud gennem Jesus, men hævdede meget bestemt at det først var gennem ham selv, Muhammed, at Guds vilje blev åbenbaret i sit fulde omfang. Tilsvarende anerkendte Muhammed, at der havde været mange profeter før ham, men at han selv, Muhammed, var den, der overbragte den endegyldige guddommelige sandhed. Han var "profeternes segl".

Det var konfliktstoffet, der kom til at dominere forholdet mellem de tre religioner. Muhammed så fx islam som identisk med den religion, Gud havde åbenbaret i sin pagt med Abraham (Ibrahim), den første af Bibelens israelitiske patriarker. Dermed kunne han hævde, at islam, den yngste af

de tre store vestlige religioner, i virkeligheden var mere oprindelig end jødedommen, der jo bestemt anså sig selv som den ældste og sande religion. Og de kristne, der opfattede Jesus som Kristus og Guds søn, kunne ikke affinde sig med, at jøderne benægtede hans værdighed som Messias, og at islam kun betragtede Jesus som en profet.

Islams ekspansion

Før islam var den arabiske halvø opdelt mellem en række stammer, der konkurrerede om de sparsomme ressourcer. Krig og raids mod fjendtligsindede stammer havde været en del af dagens orden i århundreder. Islam var et opgør med den polyteisme, der tidligere havde domineret den arabiske halvø, og da Muhammed og hans tilhængere i 630 e.Kr. erobrede Mekka,

var der skabt en ny samlende kraft blandt araberne.

Efterhånden, som det lykkedes at samle en alliance af stammer, der gik over til islam, blev energien rettet mod områder uden for Den Arabiske Halvø. I begyndelsen handlede krigstogterne om at hjembringe bytte, men i takt med de arabiske krigeres succes udviklede togterne sig til omfattende erobringer. I vest mistede det kristne Byzans efter slaget ved Yarmuk i 636 sine besiddelser i Syrien, Palæstina og Egypten, og i øst gik det persiske Sassanide-rige under i 637. Omkring år 750 var det muslimske rige et af de største i menneskehedens historie, strækkende sig fra Spanien til Pakistan. Men det kæmpestore rige begyndte snart at falde fra hinanden i et væld af småriger. Efter den første tids ekspansion og dynamik blev den mus-

KALIFATET, SUNNI OG SHIAISLAM

Allerede ved Muhammeds død i 632 begyndte de første overvejelser over, hvem der skulle efterfølge ham som leder af det muslimske samfund, og det udløste den splittelse mellem Sunni og Shia, som har præget islam lige siden.

I første omgang enedes man om at udpege en kalif, dvs. stedfortræder, blandt Muhammeds nærmeste samarbejdspartnere. Denne kalif påtog sig at lede muslimerne ud fra, hvad der havde været Muhammeds sædvane (sunna). Snart opstod der dyb uenighed, da en gruppe mente, at den rette kalif måtte være en efterkommer af Muhammed gennem hans datter Fatima og svigersønnen Ali. Gruppen blev kaldt "Alis parti" (shiath-Ali).

Det store opgør mellem de to retninger

kom i slaget ved Kerbela i 680, hvor Muhammeds barnebarn Husain blev dræbt. Kalifværdigheden forblev dermed i hænderne på den sunni-muslimske ummayyade-slægt i Damaskus. I 750 blev magten overtaget af abbaside-slægten, der flyttede kalifatet til Bagdad. Snart herefter begyndte riget at splittes, og en række emirer (fyrster) gjorde sig i praksis uafhængige af kalifatet. Der opstod endda konkurrerende kalifater i Cordoba og Cairo. Sidstnævnte var shia-muslimsk og førte en bevidst undergravende politik over for det sunni-muslimske kalifat i Bagdad.

I 1055 trængte en gruppe tyrkere ind i Bagdad, og deres leder udråbte sig til sultan (kaliffens beskytter). Kalifatet bestod, men sultanen overtog den reelle politiske magt.

limske verden, selv om den blomstrede kulturelt, præget af intern politisk og religiøs splittelse.

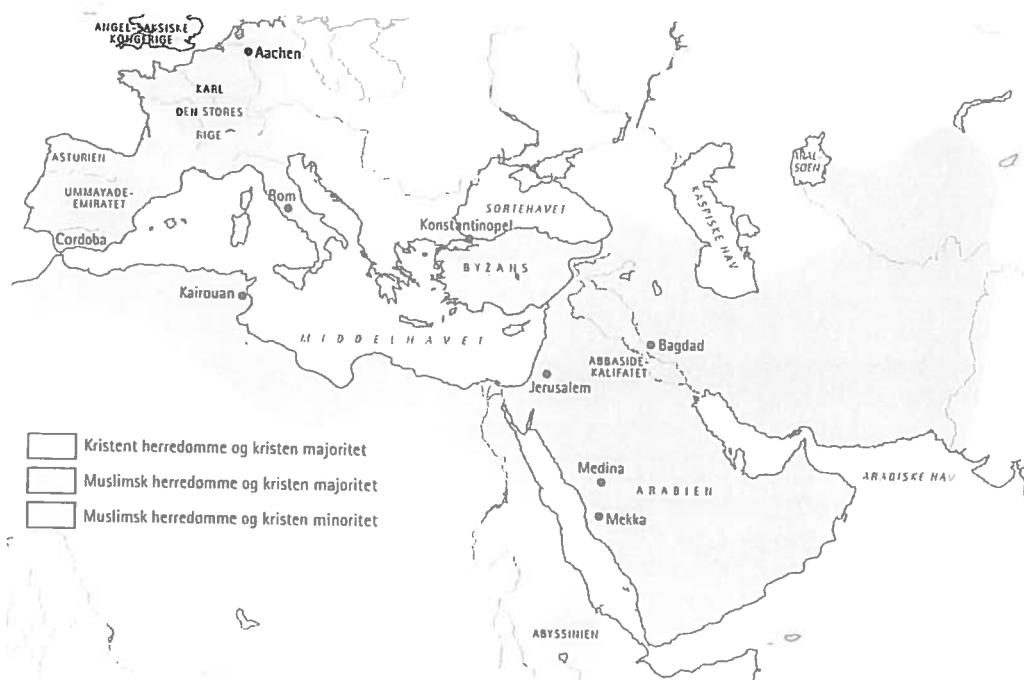
Jøder og kristne under muslimsk styre

Befolkningen i Mellemøsten var hovedsageligt kristen, da området blev erobret af araberne. Før erobringen var de kristne splittet mellem den ortodokse kejserkirke og en række andre kirkesamfund, der blev forfulgt, fordi de på vigtige punkter afveg fra den ortodokse kejserkirke.

Befolkningen var bebyrdet af høje skatter, og bønderne var underlagt en magtfuld godsejerklasse. Erobringen kom derfor umiddelbart som en lettelse for de lokale kristne. Målet for araberne var ikke at omvende kristne og jøder. De blev kaldt pagtens folk eller

ahl al-kitab (bogens folk), og fordi de havde del i den guddommelige åbenbaring, fik de en særlig status som beskyttede grupper under det muslimske styre. Det vil sige religionsfrihed mod at anerkende muslimsk overhøjhed og mod betaling af en særlig personskat.

Den såkaldte Omars Pagt kom til at danne forbillede for de aftaler, der blev indgået mellem erobrere og de erobrede. Dette dokument føres normalt tilbage til kaliffen Omar, og i den muslimske verden er pagten blevet brugt som forbillede for, hvordan kristne skulle behandles. Kristne skulle afstå fra at missionere og vise de ydre tegn på deres tro, som fx at ringe med kirkeklokker. De kunne ikke vidne ved muslimske domstole og fik mindre erstatninger for krænkelse. Kristne måtte heller ikke bære våben eller gifte sig med muslimske kvinder. Lederne

Den kristne og muslimske verdens udbredelse omkring 830. Endnu i dag udgør de kristne ca. 6 % af Egyptens befolkning, ca. 10 % af Syriens og ca. 35 % af Libanons befolkning.

af de kristne samfund fik til opgave at sørge for opretholdelse af ro og orden og sikre loyaliteten over for styret.

I løbet af middelalderen konverterede det meste af den kristne befolkning til islam. Det vides ikke præcist, hvornår eller i hvor store antal omvendelserne fandt sted. I Egypten gjorde de kristne koptere flere gange oprør på grund af hårde skattebyrder, men oprørene blev slået ned med hård hånd.

Allerede i 900-tallet var hovedparten af Egyptens befolkning sandsynligvis gået over til islam. I Nordafrika forsvandt kristendommen næsten fuldstændig i 1100-tallet. I området, der i dag dækker Palæstina/Israel, Jordan, Libanon og Syrien, gik omvendelserne langsommere end i Egypten, således at hovedparten af befolkningen omkring 1300 stadig var kristne.

Kristnes stilling i 800-tallet

Araberne var i begyndelsen tolerante og mest optaget af at etablere sig som herskere i de nyvundne områder. Den eksisterende administration og dens officielle sprog, græsk, fik lov at bestå. De tidlige ummayade-kaliffer i Damaskus havde kristne rådgivere, og den almindelige følelse i den kristne befolkning var, at islam blot var endnu en afart af den kristne tro. Det tidlige kalifat udviste temmelig stor ligegyldighed over for de forskellige kristne kirker, og lod de kristne om selv at styre deres indre anliggender.

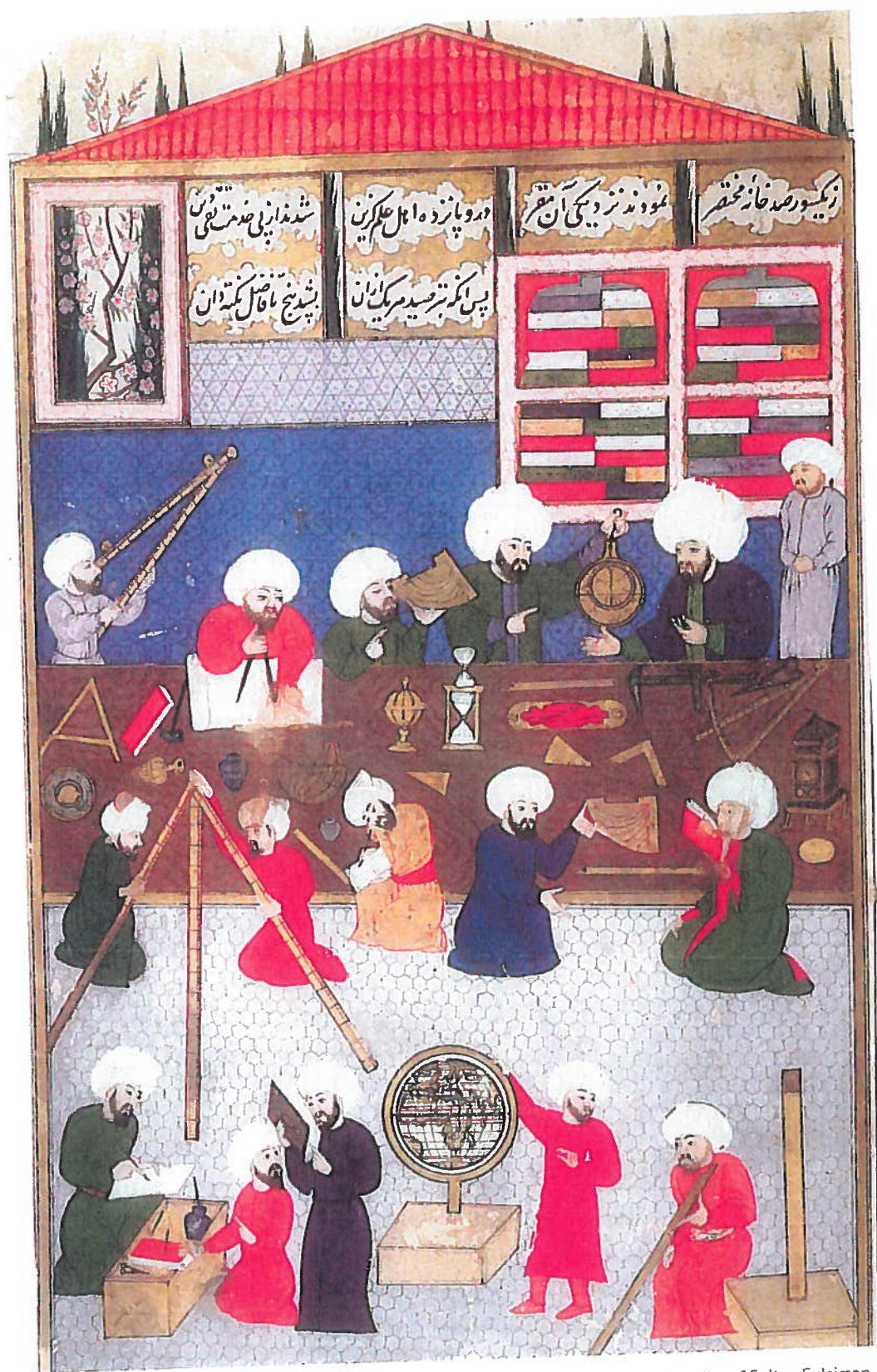
Holdningen til de kristne i den muslimske verden var hovedsagelig moderat og pragmatisk, men til tider

var den mere uforsonlig. Kaliffen al-Mutawakkil gennemførte fx i år 850 en række love, der forværede bl.a. de kristnes stilling. Lovene krævede, at kristne skulle klæde sig anderledes end muslimer. Nybyggede kirker skulle ødelægges eller laves om til moskeer. De kristnes huse skulle markeres med træfigurer af djævl. Kristne måtte ikke være overordnede for muslimer i den offentlige administration, og kristne børn måtte ikke modtage undervisning af muslimer. Formålet med reglerne var at understrege de kristnes stilling som andenklassens borgere.

Lærdom og kristen påvirkning i 800-tallet

Med islams ekspansion kom en række af den gamle verdens vigtige vidensskabscentre i Syrien, Irak og Egypten under muslimsk kontrol, og muslimerne blev snart bevidste om værdien af den opsparede viden, der var faldet i deres hænder. Kalif al-Mamun (813-833) grundlagde Visdommens Hus i Bagdad, hvor klassiske værker på syrisk, græsk og andre sprog blev oversat til arabisk. Det var i høj grad kristne oversættere, der udførte oversættelsesarbejdet, og de var på den måde med til også at påvirke det arabiske sprog og dermed den arabiske kultur.

Islam blev hoveddarving til græsk filosofi og videnskab, og snart begyndte muslimerne selv at føje til den klassiske viden inden for bl.a. filosofi, astronomi og medicin. Et eksempel var Alhazen (965-1039), der gik imod de

Astronomer på arbejde i Galata-observatoriet i Istanbul, der blev grundlagt midt i 1500-tallet af Sultan Suleiman. Læg mærke til de forskellige instrumenter, der er opstillet, bl.a. en globus, et timeglas og et astrolabium.

gamle grækeres teori om, at lysstråler rejser fra øjet ud på objektet, og slog fast at lysstrålerne tværtimod går fra objektet til øjet. Det første hospital blev grundlagt i Bagdad omkring år 800, og i Cairo blev der i 1284 grundlagt et hospital der havde plads til 8.000 mennesker. Mænd og kvinder var adskilt, og der var forskellige afdelinger for forskellige sygdomme. Universitetet i moderne forstand – som et lærdomscenter med en samling forskellige fakulteter – er også af muslimsk oprindelse. Det endnu eksisterende al-Azhar universitet i Cairo går tilbage til 969.

Det muslimske Spanien

I året 711 landede en muslimsk hær i Sydspanien, og inden for få år havde muslimerne erobret hele den iberiske halvø, bortset fra en stribe land i nord, hvor nogle små kristne kongedømmer bevarede deres uafhængighed.

Muslimerne forblev i offensiven og erobrede også en række byer i Frankrig. Slaget ved Tours i 732 kom i eftertiden til at stå som et vendepunkt i kampene mellem muslimer og kristne, men det muslimske krigstogt op i Frankrig var sandsynligvis blot et plyndringstogt.

Inden den muslimske erobring var Spanien blevet styret af de kristne Visigoter, men dette styre var så forhadet, at befolkningen i vidt omfang hilste erobrerne velkommen.

Det muslimske Spanien blev allerede i 750 et selvstændigt rige, men bevarede tætte økonomiske og kulturelle forbindelser med resten af den muslimske verden. Spanien var en del

af den muslimske verdens "indre marked" og handlede samtidig flittigt med det kristne Vesteuropa.

Det muslimske Spaniens nordlige grænse kom til at ligge på en linje mellem byerne Zaragossa, Toledo og Merida. Området syd og øst for denne linje blev regeret efter almindelige muslimske principper, mens området mod nord og vest kun i perioder var under muslimsk kontrol. De små kristne kongedømmer i nord måtte i lange perioder anerkende den muslimske herskers overhøjhed, betale tribut og stille soldater i den muslimske herskers tjeneste. Det var en praksis, der var mere i overensstemmelse med europæisk feudalisme end med muslimsk tradition.

I 800- og 900-tallet havde konflikterne mellem muslimer og kristne ikke nogen udpræget religiøs karakter, og en række muslimske og kristne fyrster på den iberiske halvø var endda i familie med hinanden. Muslimer og kristne fyrster allierede sig med hinanden, og i en del tilfælde svor mænd troskab til en herre med en anden religion. Vægten lå, som i den europæiske feudalisme, på det personlige troskabsforhold snarere end på religion.

Livet i det muslimske Spanien

I 900-tallet nåede det muslimske Spanien sit højdepunkt som centrum for en blomstrende kultur, og herskeren antog i 929 titlen kalif.

I det sydlige Spanien udvikledes landbruget med avanceret kunstvanding, bl.a. ved at indføre vandings-

hjulet og nye afgrøder som appelsiner, citroner, auberginer, ris, sukkerrør og bomuld. Livet i byerne blev udviklet og gennemreguleret. Rigets hovedstad, Cordoba, havde i 900-tallet flere hundredtusinder indbyggere og var den største by i Vesteuropa. Byen havde gadebelysning, et velfungerende postvæsen og over 70 biblioteker, hvoraf det største indeholdt mere end 400.000 bøger.

Jøder, kristne og muslimer kunne blande sig relativt frit og påvirke hinanden. I byerne var omgangssproget arabisk. En kristen tænker i Cordoba beklagede sig i 850 over, at muslimernes overlegne kultur medvirkede til at undergrave de kristnes tro. Men også andre faktorer spillede ind. Nok var Spanien kulturelt et dynamisk og åbent samfund, men socialt og politisk var der stadig en markant skillelinje mellem muslimer og kristne. En stor del af befolkningen, særligt i byerne, lod sig omvende til islam, men hovedparten forblev kristne.

Korstog til Det Hellige Land

I november 1095 holdt pave Urban 2. en prædiken i Clermont i Frankrig, som fik en enorm virkning i hele Vesteuropa. Paven bad tilhørerne om hjælp til at gennemføre et krigstog mod de muslimer, der truede den østlige kristendom. Paven gav også korstoget en retning, nemlig mod Jerusalem. Endelig lovede paven deltagerne en åndelig belønning for at deltage.

Ideen om korstog byggede på en række forudsætninger. Den vestlige

kristne kirke havde i 1000-tallet været under indflydelse af en reformbevægelse, der betød, at pavens autoritet stod meget stærkt i de vestlige samfund. Desuden var Vesteuropa ekspanderet i løbet af 1000-tallet, og kornudbyttet var steget. Vesteuropa var blevet et rigere samfund, hvad der gjorde det muligt at mobilisere en stor hær.

At drage på pilgrimstogt – en slags åndelig rejse – var noget, der havde været anerkendt i århundreder. Nu blev det at være pilgrim koblet sammen med at føre retfærdig krig, hvad der passede samfundets krigerklasse, adelen, glimrende. Som kristen ridder kunne man trygt drage ud for at kæmpe imod kristendommens fjender. Vejen til paradiset var kortere, end den ellers ville have været, hvad enten man nåede frem eller blev slået ihjel på vejen til Jerusalem.

Tidligere har historikere lagt vægt på, at deltagerne især var yngre, adelige sønner uden udsigt til arv, og som derfor var på jagt efter jord og guld. Men det første korstog blev i realiteten domineret af nogle af de rigeste adelige stormænd fra Frankrig samt en del normannere fra bl.a. Sicilien. De kunne betale for et stort følge og regne med deres vasallers opbakning. En række af de adelige familier, der deltog, stod typisk i et tæt forhold til pavestolen og deltog gennem flere generationer i korstog til Det Hellige Land og andre steder.

Korstoget var både en fysisk og åndelig rejse til Jerusalem. Risikoen for at blive slået ihjel var stor, og

Jerusalem. Verdens åndelige og fysiske centrum i den kristne middelalder. Paradiset er placeret øverst i billedet, hvor også de store floder Nilen, Eufrat, Tigris og Indus udspringer. Håndskrift fra omkring 1250.

sandsynligheden for materiel gevinst meget ringe. Når tilslutningen alligevel blev stor, skyldtes det sandsynligvis, ud over eventyrlyst og håb om hæder,

at projektet appellerede til den vestlige kristendom på et tidspunkt, hvor pave-stolens magt og indflydelse var i top.

Det første og andet korstog

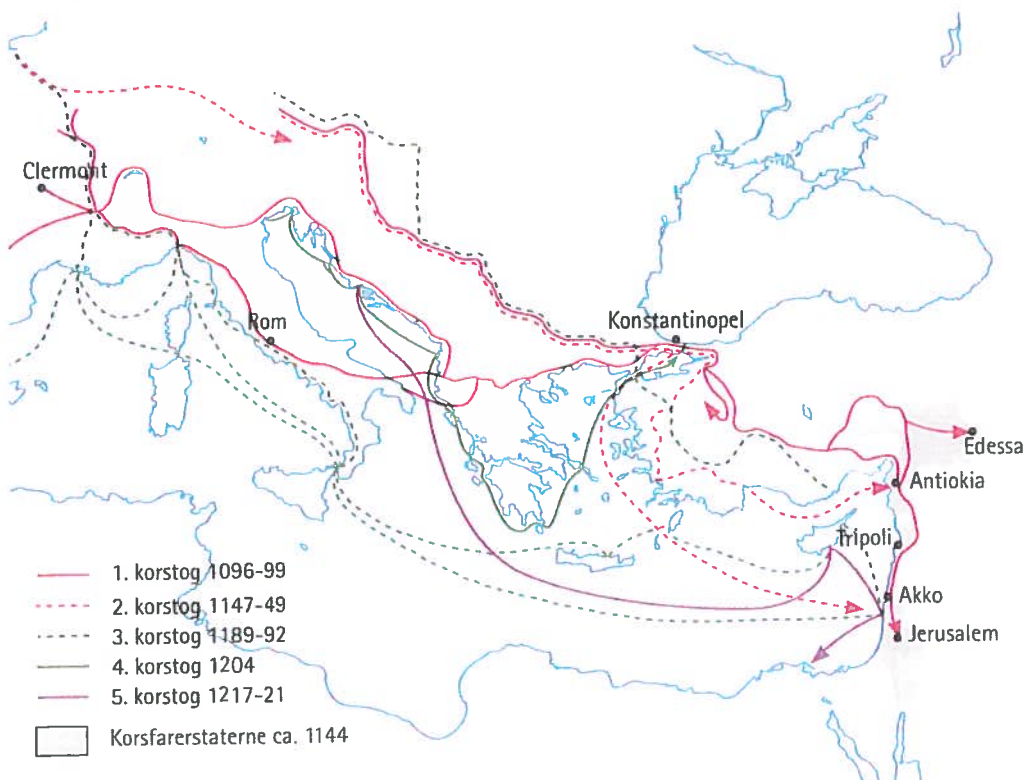
Det første korstog var på mange måder et umuligt felttog. Vejen gik gennem Europa, Lilleasien og Syrien, før man kunne gøre sig håb om at nå Jerusalem, og store dele af rejsen passerede fjendtlige egne med usikre eller ikke-eksisterende forsyningslinjer.

At korstoget alligevel blev en succes skyldtes dels, at det kom som en fuldstændig overraskelse for modstanderne i den muslimske verden, dels deltagernes religiøse ildhu, der ikke blev modsvaret i den muslimske lejr. I Syrien stod en række småfyrster splittede over for den trussel, som korstoget udgjorde.

Da Jerusalem blev erobret efter års trængsler, skete det i en religiøs rus, som korsfarerne selv skildrede som

en renselse af byen i blod. Det første korstogs usandsynlige succes bevisste for deltagerne selv, at Gud havde hjulpet dem til sejr, og i Vesteuropa fik korsfarerne en enorm prestige, der var med til at inspirere en lang række større og mindre ekspeditioner til Det Hellige Land.

Det andet korstog fandt sted i 1147, efter at muslimerne havde erobret Edessa nogle år før. Ekspeditionen blev en fiasko på trods af, at både den tyske kejser og den franske konge deltog. Men det andet korstog var interessant på den måde, at det ikke kun havde retning mod Mellemøsten, men udspillede sig på mange forskellige fronter samtidig. På den iberiske halvø resulterede korstoget i Lissabons erobring. I Nordeuropa var der korstog mod de

Korstogene til Mellemøsten og korsfarerstaternes udbredelse omkring 1144.

slaviske folk ved Østersøen, og de to danske konger Svend og Knud bilagde deres indbyrdes strid for at drage på fælles korstog mod venderne.

Korsfarerstaterne i en fjendtlig verden

De kristne erobrere etablerede fire korsfarerriger i Mellemøsten: Grevskabet Edessa, fyrstedømmet Antiokia, grevskabet Tripoli og det vigtigste, kongeriget Jerusalem. Erobrerne kom til at herske over en 800 km lang kyststrækning, der ikke var mere end 150 km i bredden, men de formåede aldrig at trænge længere ind i landet.

I korsfarerstaterne var europæerne en minoritet, men de udgjorde den absolutte overklasse. Efter 400 år med islam var der stadig mange kristne i Mellemøsten, men den afgørende sociale og politiske skillelinje i korsfarerstaterne gik ikke mellem kristne og muslimer, men mellem europæerne og den indfødte befolkning, hvad enten de var kristne eller muslimer.

Indvandringen fra Europa fik aldrig et omfang, så det var muligt direkte at kolonisere landet. Derfor var det nødvendigt at samarbejde med de indfødte kristne og muslimer.

I begyndelsen var der ikke noget, der tydede på, at muslimerne så deres kampe mod korsfarerne som religiøse krige. Jerusalems fald og de kristne ridders fremfærd medførte dog en mobilisering i den muslimske verden,

hvori tanken om jihad indgik. Det varede længe, inden den muslimske verden fandt fælles fodslag over for de kristne erobrere. I 1169 lykkedes det for første gang en muslimsk fyrste at få kontrol med både Syrien og Egypten og dermed at omringe korsfarerstaterne. Den muslimske fyrste Saladin, der i vesten blev kendt for sin ridderlighed, sejrede i 1187 i slaget ved Hattin, og en efter en faldt korsfarerstaternes byer og borge. Jerusalem gik tabt i 1189.

Under det tredje korstog (1191-1192) lykkedes det den engelske kong Richard Løvehjerte at generobre en række byer på kysten, men ikke Jerusalem. De sidste kristne besiddelser i Det Hellige Land holdt ud i endnu hundrede år, men til slut blev det svært befæstede havneby Akko erobret af den egyptiske sultan Baybars i 1291. Herefter blev havnebyerne på den østlige midelhavskyst, der i århundreder havde forbundet Mellemøsten med Europa, jævnet med jorden for at undgå, at nye korstog skulle få fodfæste her.

Korstogene til Mellemøsten endte som en militær og politisk fiasko. Den østlige kristendom blev tilmed alvorligt svækket af korstogene, ikke mindst efter at det 4. korstog i 1204 plyndrede den østlige kristendoms hovedby Konstantinopel. For de kristne i Mellemøsten, især de der havde samarbejdet med korsfarerne, blev tilværelsen sværere.

I middelalderens Vesteuropa var krig og vold en del af den måde, samfundet fungerede på. Den kristne kirke prøvede derfor at afgøre, hvilke krige der var retfærdige, forstået på den måde at krig kunne være midlet til at nå et retfærdigt mål:

- Krig måtte have en retfærdig årsag, dvs. forsvar mod overgreb eller for at genvinde noget, der var blevet taget fra en. Angrebskrig var altså udelukket.
- Krig skulle føres med den rette hensigt, dvs. at gøre det gode eller for at få andre til at gøre det gode.
- Krig skulle godkendes af en legitim autoritet, dvs. at alle og enhver ikke kunne påbegynde en krig. Krig var ingen privatsag.

Hellige krige var dem, som Gud stod bag, og som derfor var mere retfærdige end "almindelige" retfærdige krige. Korstogene blev anset for hellige krige, fordi paven havde autoriseret dem. Her kunne kriterierne for retfærdige krige fortolkes mere bredt. I 1260 gav en yderliggående kristen tænkning udtryk for, at det var en god gerning at slå muslimer ihjel, fordi jo længere de levede, jo mere ville de synde.

Jihad, som vi i dag almindeligvis forstår som muslimernes hellige krig, betyder egentlig en anstrengelse efter at oprette den fuldkommenhed i verden, som Gud havde tænkt sig. Den store jihad er den personlige anstrengelse for at være en god muslim, mens den lille jihad er den væbnede kamp mod islams fjender. Forestillingen om jihad går tilbage til de krige, som profeten Muhammed udkæmpede. Doktrinen om jihad har til formål at få muslimer til at deltage i krigen mod de vantro, som en del af den religiøse pligt, og opstiller de samme kriterier, som kristendommen kræver af en retfærdig og hellig krig: "Og kæmp for Guds sag mod den som angriber jer, men vær ikke angribere, thi Gud elsker ikke angribere" (Koranen 2:191).

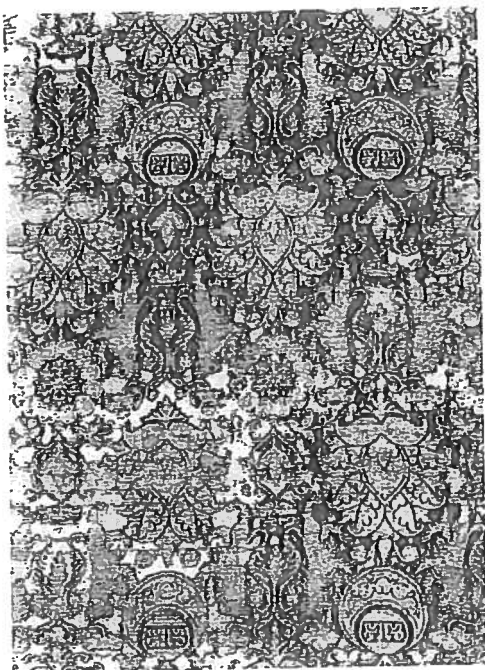
På samme måde kræver ekspansiv jihad, at der er en legitim kalif til at organisere kampen. Ligesom i kristendommen er der yderliggående muslimske tænkere, der har ment, at det var i orden at slå de vantro ihjel, simpelthen fordi de var vantro.

Korstog, kulturmøder og videnskab

Handelen mellem øst og vest fik et opsving med korstogene, da de italienske købmænd fik direkte adgang til markederne i Mellemøsten, og den handel fortsatte også, efter at korstogene var afsluttet. Den kristne ridderorden Johannitterne havde store sukkerplantager og drev sukkerraffinaderier, der eksporterede sukkertoppe til hele Europa.

Europæerne var til stede i Mellemøsten i over 200 år, og de, der bosatte

sig i Mellemøsten, eller som endda blev født her, kom gradvist til at føle sig anderledes end de nytilkomne korsfarere fra Europa. Men der fandt ikke nogen omfattende kulturel udveksling sted i korsfarerstaterne. Nogle af europæerne blev inspireret af arabisk levevis, fx hvad angår hygiejne. En del af de fastboende i korsfarerstaterne lærte arabisk, og nogle gejstlige studerede islam, men forholdene i korsfarerstaterne var præget af konstant mobilisering og var ikke egnede til intellektuel udveksling. Muslimerne beundrede europæernes religiøse ildhu

Detalje fra korkåbe fra Århus Domkirke fremstillet af silkestof med indvævede guldtråde. Ordet Allah er indvævet i mønsteret, der desuden indeholder løver, krans og halvmåner. Stoffet stammer formodentlig fra 1400-tallets Spanien.

og deres evner i krig, men ellers blev de skildret som eventyrere og forurener. Muslimerne var rystet over den frie omgang med kvinder, og at mænd tillod deres koner at tale med andre mænd.

Fra 1100-tallet og frem begyndte man i Vesteuropa – samtidig med de væbnede konflikter og den ideologiske oprustning mod islam – at tage ved lære af den muslimske verden. Overførslen af arabisk viden og kultur til Europa fandt hovedsageligt sted via Spanien og Sicilien.

Det, at kristne, muslimer og jøder kunne omgås i Spanien, resulterede i, at en række antikke og arabiske, videnskabelige og filosofiske værker blev oversat fra arabisk. Byen Toledo spillede en afgørende rolle i denne

virksomhed. En af de mest berømte oversættere i Toledo, Gerard af Cremona (1114-1187), oversatte mere end 80 værker. Til sammenligning kender man fra korsfarerstaterne kun en eller to oversættelser.

Den kunstneriske tradition fra det muslimske Spanien fortsatte i 1200- og 1300-tallet. De kunstneriske værker, der blev frembragt af muslimer under kristent herredømme, er kendt som Mudejarkunst og findes over hele Spanien. Mudejar betyder "dem, der blev" på arabisk.

Et element i kulturmødet i Spanien var de sangere, muslimer og kristne, der optrådte ved både kristne og muslimske hoffer. Sang- og musiktraditioner blev på den måde udvekslet mellem det muslimske Spanien og det kristne Vesteuropa. Mængden af muslimske sangere var så stort et problem, at et kirkemøde i Valladolid i 1322 følte sig nødsaget til at forbyde muslimske sangere i kirken.

Tekstiler til fornem brug fra bl.a. Spanien var i høj kurs i Europa, og mange var broderet med den muslimske trosbekendelse.

Videnskabelig inspiration

Op igennem middelalderen medførte mødet mellem den muslimske og den kristne verden en stadig udveksling af viden. Det drejede sig om religion, filosofi og videnskab, om kunst, om arkitektur, musik, tekstiler og forskellige litterære former, men også om mere grundlæggende ting som hygiejne, krydderier og forbedringer inden

for landbruget. For eksempel kom rabarberplanten, der var kendt for sine mange gode egenskaber, til Europa via den muslimske verden.

Arabiske filosoffer som Avicenna (979/980-1037) og Averroes (1126-1198) fik stor indflydelse på vestlig tænkning. Oversættelser af hidtil ukendte værker af Aristoteles, og Averroes' kommentarer til dem, fik indflydelse i Vesteuropa ved at hylde den empiriske, erfaringsbaserede videnskab, der senere brød igennem i renæssancen.

I matematikken brugte europæerne romertal, indtil Leonardo Fibonacci fra Pisa, der selv havde lært matematik hos en arabisk lærer i Nordafrika, i 1202 udgav en bog om, hvordan man kunne regne med de arabiske tal. Ordet "ciffr" kommer ligesom det engelske og franske "zero" af det arabiske "sifr", der betyder tom. Araberne kendte selv til 10-talssystemet fra Indien.

Ptolemæus' stjerneetabler, udvidet med muslimske studier, nåede frem til Europa og blev afgørende for studiet af stjernehimlen. Det fik stor indflydelse på navigation, ligesom latinersejlet og indførelsen af astronomiske instrumenter som astrolabiet var med til at skabe forudsætningerne for de store opdagelser.

Den berømte arabiske geograf al-Idrisi (1100-1166) lavede en komplet fortegnelse over verden for de kristne herskere på Sicilien. Det gav et relativt præcist kendskab til Indien, Kina og det nordlige Afrika. Al-Idrisi nævnte også bl.a. Danamarkha og Havn (København).

Inden for medicin var arabernes påvirkning også vigtig. Medicinsk viden blev spredt i Europa via den medicinske skole i Salerno i Italien. Filosofen Avicenna var også en fremragende læge, og hans hovedværk om medicin var flittigt brugt i Europa indtil 1670. Det blev i 1539 en del af det obligatoriske pensum på medicinstudiet på Københavns Universitet.

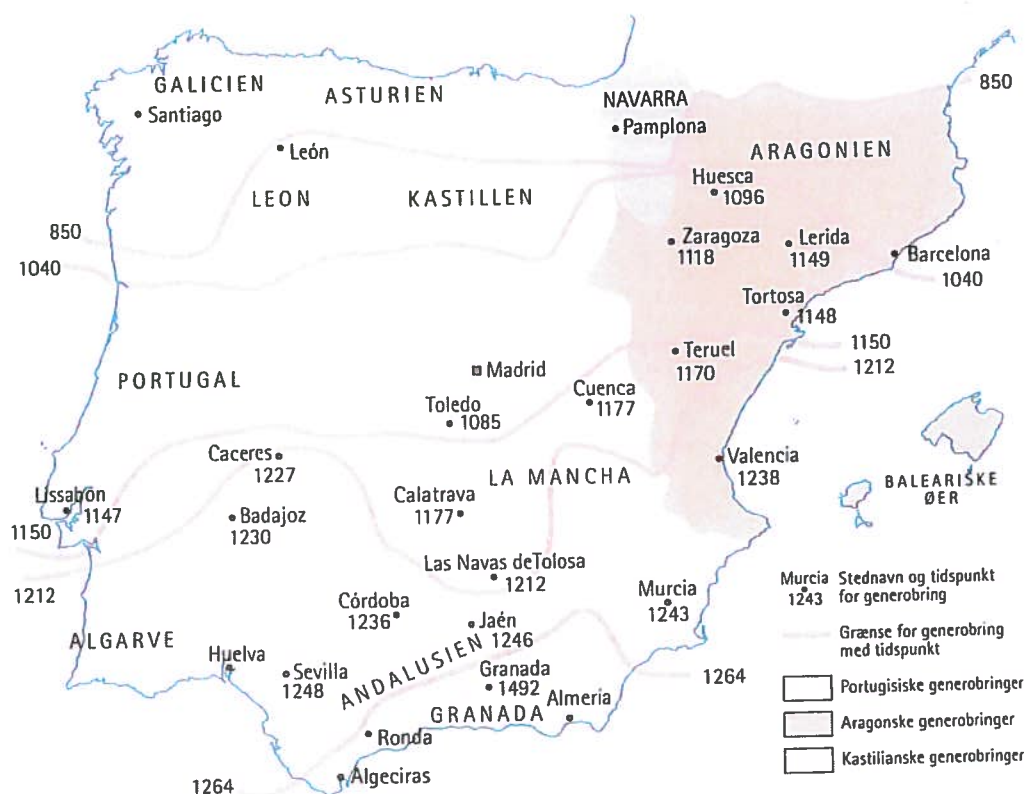
Koranen blev oversat til latin i Toledo i 1143 på en ikke særligt smigrende eller korrekt måde, der bidrog til et negativt billede af islam. Det var den eneste oversættelse af koranen til et europæisk sprog indtil 1698.

I Dantes (1265-1321) Guddommelige Komædie er Avicenna, Averroes og Saladin anbragt i "limbo" – det bedste sted i helvede – blandt andre ikke-kristne, men fortjenstfulde personer, som bl.a. Noah, Moses, Aristoteles og Platon. Muhammed, derimod, landede dybt nede i Dantes helvede. På Rafaels (1483-1520) berømte billede fra renæssancen Skolen i Athen er Averroes anbragt som den eneste ikke-antikke figur på billedet, kiggende over skulderen på Pythagoras. På den måde fejres en slags videnskabens enhed på trods af de religiøse modsætninger.

Omkring år 1300 var oversættelsesperioden slut, og europæerne begyndte gradvist selv at bidrage til den videnskabelige udvikling. Den europæiske renæssance stod for døren.

La Reconquista – generobringen af Spanien

Mens korstogene til Mellemøsten gradvist løb ud i sandet, tog udviklingen

Faserne i Reconquistaen – den kristne generobring af Spanien – som blev fuldendt med Granadas fald i 1492.

en anden drejning i Spanien. Her blev Islam trængt tilbage. Allerede i 1000-tallet var det muslimske Spanien faldet fra hinanden i en række småriger. Disse såkaldte taifa-kongedømmer lå i konstant kamp med hinanden og allierede sig på kryds og tværs. Samtidig med det muslimske Spaniens svækkelse begyndte den kristne generobring i 1000-tallet at antage en specifik religiøs karakter. Franske riddere begyndte at dukke op for at tage del i kampene i Spanien, og der blev prædikeret korstog på begge sider af Pyrenæerne. Udviklingen blev kraftigt opmuntret af den katolske kirke.

Truslen fra de kristne kongeriger fik nogle af de muslimske fyrster til at søge hjælp i Nordafrika. Almora-

videriget, og senere almohaderiget, overtog snart kontrollen med hele det muslimske Spanien. I juli 1212 besejrede en kombineret kristen styrke fra Leon, Kastilien, Navarra og Aragonien almohaderne i slaget ved Las Navas de Tolosa. Cordoba blev erobret i 1236 og Sevilla i 1248. Tyve år senere var der kun en muslimsk stat tilbage i Spanien, Granada, der holdt ud til 1492.

Muslimer under kristent styre i Spanien

Med den kristne generobring af Spanien kom en stor gruppe muslimer til at leve under kristent styre. De fortsatte med at udgøre en vigtig del af det økonomiske liv, og deres stilling

blev i første omgang meget lig den, de kristne havde haft under muslimsk styre. De fulgte deres egen religion og udøvede deres erhverv, og hvert muslimsk samfund fik et overhoved udpeget af kongen. Muslimerne måtte også betale en særlig skat, men samfundet fortsatte i et vist omfang som før.

Den religiøse tolerance i Spanien forsvandt dog efterhånden. Giftermålet mellem dronning Isabella af Kastilien og kong Ferdinand af Aragonien i 1469, og de to rigers forening, forstærkede en anti-muslimsk politik. Med Spaniens samling var det politisk ønskeligt, at der også skete en "åndelig" samling af landet. Spanien var ved at blive et imperium og måtte forholde sig til truslen fra de osmanniske tyrkere i det østlige middelhavsområde. Da den sidste muslimske bastion, Granada, faldt i 1492 fik muslimerne milde overgivelsesvilkår, mens Spaniens jøder allerede samme år blev tvunget til at lade sig døbe eller forlade landet. I 1500-tallet blev der flere gange lovgivet mod muslimerne, og i perioden 1609-1614 blev omkring en halv million muslimer tvunget til at drage til Nordafrika. Dermed var det muslimske Spaniens historie endegyldigt forbi.

Osmannerriget og islam som fjendebillede

Midt i 1300-tallet dukkede de tyrkiske osmanner op i Europa. I 1389 besejrede de en kristen hær på Solsortesletten i Kosovo, og i 1453 erobrede de Konstantinopel. Byzans' – det østromerske riges – tid var dermed uigenkaldeligt

ovre. Stemningen i Europa var stærkt tyrkisk-fjendtlig og præget af frygt for flere tyrkiske erobringer.

En række udtryk for europæernes frygt for tyrkerne har overlevet til i dag: I den franske croissant, der oprindeligt var ment som en hån mod den tyrkiske halvmåne og en fejring af tyrkiske nederlag; i Korsikas flag, der indeholder hovedet af en muslim; og i engelske pubs med det sigende navn The Turk's Head. Ordet tyrk bruges også stadig som skældsord på flere europæiske sprog, fx når man på dansk "bander som en tyrk".

Osmannerne blev Balkans herrer og så sig selv som det østromerske riges naturlige arvtagere. Det gjorde de blandt andet ved at udsmykke deres nye hovedstad, nutidens Istanbul, med en lang række imponerende bygningsværker.

På trods af osmannernes erobringer viste en række begivenheder sidst i 1400-tallet, at magtbalancen mellem den muslimske og kristne verden var ved at ændre sig. I 1497 var Vasco da Gama nået rundt om Kap det Gode Håb og ind i Det Indiske Ocean, og hermed var en direkte kontakt mellem Europa og Asien for første gang mulig. Tidligere havde der i Europa været en fornemmelse af at være omringet af den muslimske verden. Nu kunne man simpelthen sejle udenom.

Fra 1600-tallet og frem var islam ikke længere den samme trussel for Vesteuropa som tidligere. Det osmanniske rige var i langsomt forfald. Efter den fejlslagne belejring af Wien i 1683 måtte Osmannerriget acceptere en

Portræt af Sultan Mehmet II "Erobreren" (1432-1481), der indtog Konstantinopel i 1453, malet i 1480 af den italienske maler Gentile Bellini, som opholdt sig to år som gæst hos den osmanniske sultan.

ydmygende fredsslutning. Samtidig ændrede opdagelsen af Den Ny Verden og oplysningstidens rationalisme Europas forhold til omverdenen. I

oplysningstiden blev muslimerne ikke længere kritiseret for deres fejlagtige tro, men for deres religiøse fanatisme. Af samme grund så oplysningstiden

på korstogene med fordømmelse. Da Napoleon drog til Egypten i 1798, blev der åbnet op for et romantisk billede af østen og af ædle korstogsriddere og eksotiske muslimske fjender. Orienten kom på mode i Europa.

I den muslimske verden fik korstogene aldrig den samme betydning som i vesten. Indtil 1800-tallet, da en række franske bøger om korstogene blev oversat til arabisk, spillede korstogene ikke nogen rolle i muslimsk bevidsthed. Men nu begyndte man i den muslimske verden forbinde korstogene med den europæiske imperialism.

"Korstog" og "korsfarer" er i dag temmelig tvetydige begreber, ofte med en uheldig klang af hellig krig. Osama bin Laden har brugt begreberne til at beskrive, hvad han opfatter som den vestlige verdens overgreb på den muslimske verden i nutiden, og for at legitimere terror som et berettiget forsvar. Den amerikanske præsident George W. Bush blev til gengæld stærkt kritiseret for, måske uforvarende, at bruge udtrykket "korstog" i forbindelse med sin

krig mod terror.

Historien bliver ofte brugt som kampplads, når man skal diskutere nutidens forhold mellem den muslimske verden og vesten. Netop derfor debatteres de tidlige møder mellem kristen og muslimsk kultur også ivrigt i dag. Nutidens debat om Tyrkiets mulige optagelse i EU griber dybt ned i den europæiske kulturarv, på trods af at Tyrkiet er et erklæret sekulært samfund. Er Tyrkiet – som et sekulært demokrati og mangeårig allieret i Nato – en del af Europa og en naturlig udvidelse af EU? Eller hører Tyrkiet på grund af sin historie og religion slet ikke til i Europa og EU? Den yderste højrefløj i Europa er tilbøjelig til at mene, at islam i sig selv er en trussel mod de europæiske samfund, og henviser ofte til fortidens konfrontationer mellem islam og det kristne Europa. Samtidig finder der en kulturkamp sted i den muslimske verden, der prøver at afklare den muslimske verdens holdning til vesten, det moderne og ikke mindst til islam som religion.

Tidslinje

- 610 Muhammed får sine første åbenbaringer
- 630 Muhammed erobrer Mekka
- 636 Slaget ved Yarmuk: Byzans mister Syrien og efterfølgende Palæstina, Egypten og Nordafrika
- 680 Slaget ved Kerbala. Det muslimske trossamfund splittes i sunni- og shia-islam
- 711 Muslimernes erobring af Spanien begynder
- 732 Karl Martell besejrer en muslimsk hær ved Tours i Frankrig
- 969 al-Azhar universitetet i Cairo grundlægges
- 1095 Pave Urban 2. opfordrer til korstog
- 1099 Jerusalem erobres af det 1. Korstog
- 1143 Koranen oversættes til latin
- 1147 Det 2. korstog – flere steder i Europa og i Mellemøsten
- 1204 På det 4. korstog plyndres Konstantinopel af kristne korsfarere
- 1291 Akko, den sidste kristne by i Det Hellige Land, erobres af muslimerne
- 1389 Osmannerne sejrer i slaget på solsortesletten i Kosovo
- 1453 Konstantinopel (nutidens Istanbul) erobres af osmannerne
- 1469 Det kristne Spanien samles under Ferdinand og Isabella
- 1492 Granada, det sidste muslimske kongerige i Spanien, erobres af Ferdinand og Isabella. Jøderne omvendes eller udvises
- 1614 De sidste muslimer udvises af Spanien